

Datum : 27 maart 2003  
Aan : De Minister van Economische Zaken

## Economierapportage maart 2003 <sup>1</sup>

*De Nederlandse economie blijft ondermaats presteren. Dit geldt zelfs indien door een voorspoedig verloop van de oorlog in Irak de internationale spanningen in de loop van het jaar zouden afnemen en de wereldeconomie weer opbloeit. De economische groei komt dit jaar in dat geval naar verwachting met ¾% nauwelijks hoger uit dan vorig jaar en zal volgend jaar voorzichtig aantrekken tot 1¾%. De concurrentiepositie van het bedrijfsleven blijft waarschijnlijk verslechteren door de sterk gestegen arbeidskosten en de sterke waardestijging van de euro. De lastenverzwaringen van dit jaar en de toename van de pensioenpremies zetten de binnenlandse bestedingen onder druk. Bovendien lijkt aan de sterke groei van de overheidsbestedingen voorlopig een einde gekomen. Door de lage productiegroei komt in de raming de werkloosheid volgend jaar bijna 200 000 personen hoger uit dan afgelopen jaar. De inflatie zal wel verder af kunnen nemen tot gemiddeld 1% in 2004.*

### 1 De wereldeconomie

#### **Onzekerheid wereldeconomie groot**

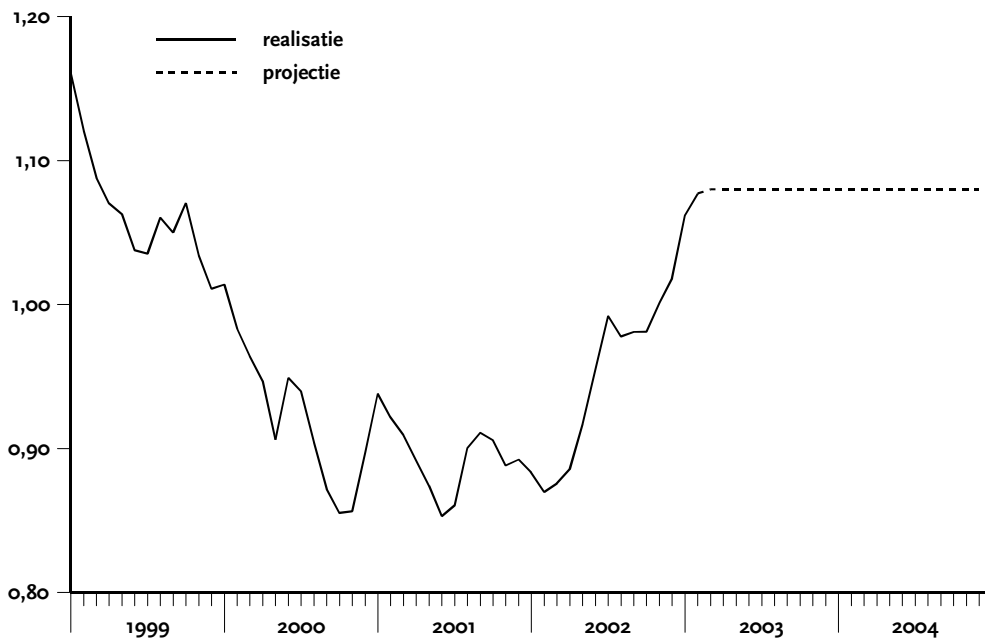
Door de internationale politieke spanningen is de onzekerheid over de ontwikkeling van de wereldeconomie groot. In de raming is ervan uitgegaan dat de internationale politieke spanningen, na een korte oorlog in Irak, voor het midden van dit jaar sterk zullen afnemen. Hierdoor zal het vertrouwen bij consumenten en bedrijven in de toekomstige economische ontwikkelingen kunnen herstellen en de olieprijs dalen tot onder de 25 dollar per vat. In dat scenario zullen de bestedingen in de industrielanden vanaf de tweede helft van 2003 kunnen versnellen. Een scenario waarin de oorlog in Irak lang gaat duren en mogelijk gepaard gaat met terroristisch aanslagen is evenwel niet ondenkbaar. In zo'n somber scenario zullen de industrielanden, waaronder Nederland, niet kunnen ontsnappen aan een korte recessie.

<sup>1</sup> Deze notitie is geschreven op verzoek van de Minister van Economische Zaken, ten behoeve van de Tweede Kamer. Deze Economierapportage presenteert de ramingen die zijn gemaakt voor het Centraal Economisch Plan 2003.

### Aanzienlijke herstel in de Verenigde Staten

Als de internationale spanningen in de eerste helft van dit jaar verdwijnen kan de economische groei in de Verenigde Staten dit jaar uitkomen op 2¾% om volgend jaar te versnellen tot 3¾%. Deze opgaande conjunctuur wordt naar verwachting ondersteund door een vooralsnog soepel monetair beleid en een stimulerend begrotingsbeleid. De recente dalingen van de aandelenkoersen kunnen het aantrekken van de economie daarentegen enigszins temperen. In de raming laten de bedrijfsinvesteringen het gebruikelijke conjuncturele herstel zien door een geleidelijke verbetering van de winstgevendheid.

Figuur 1.1 Eurokoers, dollars per euro, 1999-2004



### Herstel in Europa niet uitbundig...

Ook in het eurogebied zal de economie naar verwachting weer aantrekken, maar het herstel is zeker niet uitbundig. Voor het eurogebied zal een dempende invloed uitgaan van de recente waardeverhoging van de euro (zie figuur 1.1). Hetzelfde geldt voor het enigszins restrictieve begrotingsbeleid in een aantal lidstaten, ook al kunnen hiervan positieve vertrouwenseffecten uitgaan. Voor het eurogebied blijft de BBP-groei dit jaar naar verwachting beperkt tot 1¼%, om daarna op te lopen tot 2¾% in 2004.

### ...maar de inflatie neemt af

Voor het eurogebied wordt een gematigde prijsinflatie voorzien, omdat het economische herstel niet uitbundig zal zijn en de euro sterk in waarde is gestegen. In de eerste helft van 2003 zal de

inflatie in het eurogebied waarschijnlijk onder de 2% uitkomen. Voor heel 2003 wordt de inflatie geraamd op 1¾%, waarna deze door de geringere stijging van de arbeidskosten (per eenheid product) en de daling van de olie- en de gasprijs naar verwachting verder afneemt tot slechts 1% in 2004.

### Een lange-oorlog-scenario

De internationale politieke ontwikkelingen zouden grotere negatieve effecten op de wereldeconomie kunnen hebben dan is verondersteld. Dit geldt vooral voor de situatie in Irak, maar ook voor die op het Koreaanse schiereiland. Een scenario waarin de oorlog in Irak lang gaat duren en mogelijk gepaard gaat met terroristische aanslagen is niet ondenkbaar. In zo'n somber scenario kunnen forse olieprijsstijgingen en een verdere aantasting van het vertrouwen van consumenten en producenten tot een recessie leiden in de industrielanden, waaraan ook Nederland niet zou kunnen ontsnappen.

**Tabel 1.1 Economische groei, 2002-2004**

	2002		2003				2004			
	CPB	CF	OESO	EC	CPB	CF	OESO	EC		
	mutaties per jaar in %									
Verenigde Staten	2,4	2¾	2,4	2,6	2,3	3¾	3,7	3,6	2,8	
Japan	0,3	¾	0,6	0,8	1,2	1¼	0,7	0,9	1,4	
Eurogebied	0,8	1¼	1,1	1,8	1,8	2¾	2,1	2,7	2,6	
Nederland	0,3	¾	0,8	1,6	0,9	1¾	2,0	2,6	2,2	

Publicatiedata: CPB - 27 maart 2003, CF (Consensus Forecasts) - 10 maart 2003. De ramingen van de OESO en de Europese Commissie zijn al in november afgesloten, waardoor de negatieve effecten van de recente appreciatie van de euro voor de BBP-groei in het eurogebied en in Nederland hierin niet zijn verwerkt. Dit beperkt de onderlinge vergelijkbaarheid in hoge mate.

## 2 De Nederlandse economie

### Nauwelijks groei in 2002...

De Nederlandse economie staat nog steeds zo goed als stil. In het laatste kwartaal van vorig jaar bedroeg de groei slechts 0,1% ten opzichte van het kwartaal daarvoor en 0,3% vergeleken met een jaar eerder. De uitvoer nam in het laatste kwartaal van vorig jaar voor het eerst weer toe sinds het eind van 2001, de consumptiegroei bleef stabiel, maar de investeringen vielen verder terug. Over heel 2002 is de groei nog net positief uitgekomen op 0,3%, vooral dankzij een sterke toename van de overheidsbestedingen.

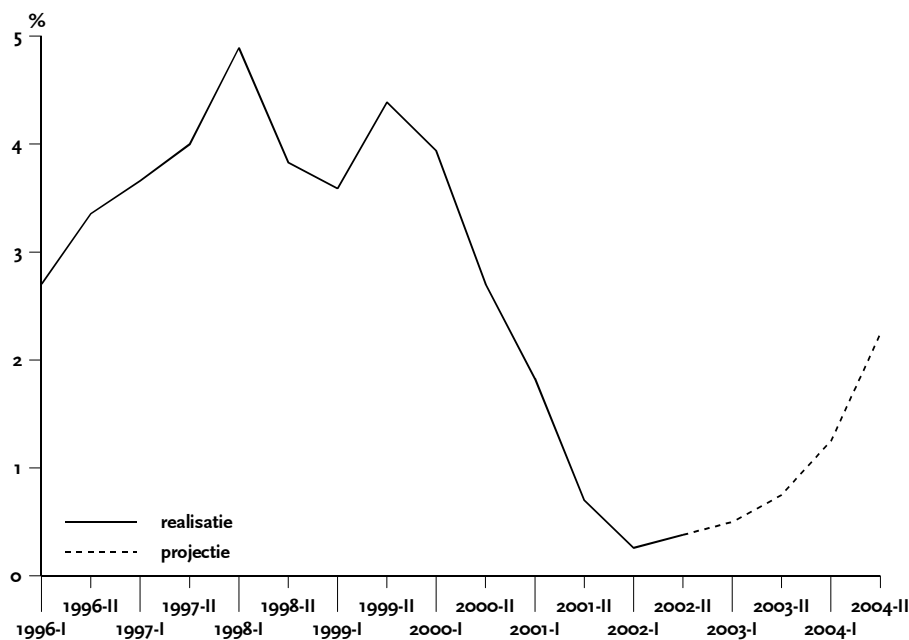
### ...en 2003

Dit jaar zal de economie het waarschijnlijk nauwelijks beter doen. Weliswaar gaan we er in de centrale projectie van uit dat de wereldeconomie in de loop van het jaar weer opbloeit, maar daar staat een verder verlies aan marktaandeel voor het bedrijfsleven tegenover. De sterke stijging van de pensioenpremies en de forse lastenverzwaring voor gezinnen zetten de binnenlandse bestedingen onder druk. Bovendien komt door de bezuinigingen een einde aan de uitbundige groei van de overheidsbestedingen.

### Volgend jaar voorzichtig herstel

Voor volgend jaar verwachten we een voorzichtig herstel van de economische groei (zie figuur 2.1). Maar ondanks dat de wereldeconomie dan op volle toeren draait, blijft de Nederlandse economie het matig doen. Het bedrijfsleven blijft last houden van de verslechterde concurrentiepositie in de afgelopen jaren. Bovendien is ook volgend jaar nog een verdere verhoging van de pensioenpremies nodig. Een belangrijke onzekerheid betreft het beleid; indien het nieuwe kabinet besluit tot aanvullende bezuinigingen en lastenverzwaringen zal de groei in 2004 lager uitvallen dan de nu voorziene 1¾%. Afhankelijk van de keuze van de maatregelen kan het structurele effect positief, neutraal of negatief zijn.

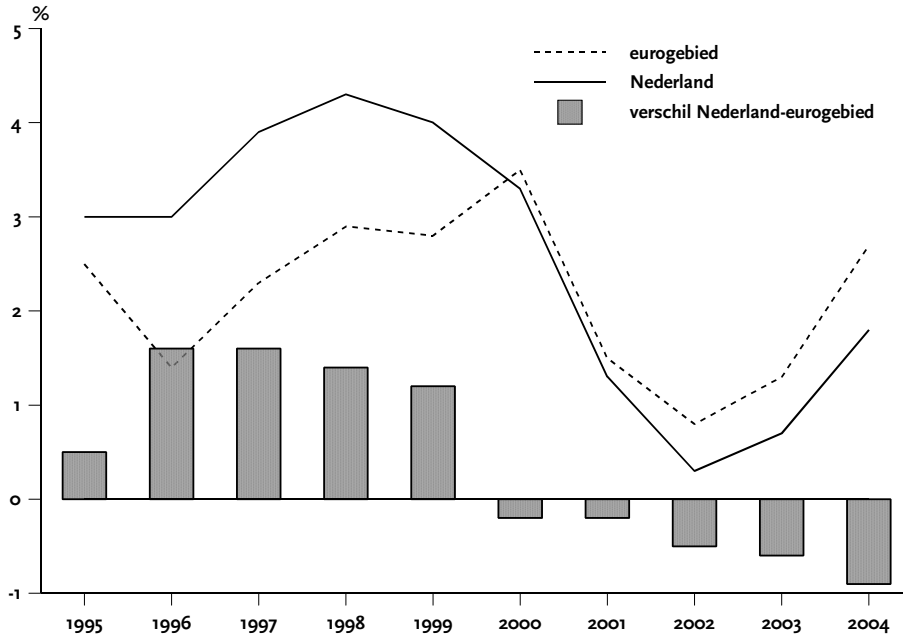
Figuur 2.1 Economische groei per halfjaar, 1996-2004<sup>a</sup>



<sup>a</sup> Groei ten opzichte van dezelfde periode in het voorafgaande jaar.

Bij de verwachte groei van ¾% in 2003 en 1¾% in 2004 zou de economie vijf jaar op rij slechter presteren dan de rest van het eurogebied (zie figuur 2.2). Door de hoge groei en de krappe arbeidsmarkt eind jaren negentig zijn de arbeidskosten de afgelopen jaren sterk gestegen, waardoor Nederlandse producten zich inmiddels uit de markt hebben geprijsd.

**Figuur 2.2 Economische groei in Nederland en in het eurogebied, 1995-2004**



### **Sterke euro slecht voor uitvoer**

Na vorig jaar voor het eerst sinds de jaren zeventig te zijn gedaald, zal de uitvoer dit jaar weer toenemen. De toename komt echter in z'n geheel voor rekening van de wederuitvoer — ingevoerde producten die na een kleine bewerking in Nederland weer uitgevoerd worden. De in Nederland gemaakte uitvoer laat ook dit jaar weer een daling zien. De sterk gestegen arbeidskosten en de opmars van de euro zorgen voor een verdere uitholling van de concurrentiepositie, waardoor exporteurs marktaandeel verliezen. Als volgend jaar de wereld economie weer op volle toeren draait, kan weliswaar de uitvoer van 'Made in Holland'-producten voor het eerst sinds 2000 weer toenemen, maar het bedrijfsleven blijft ook dan marktaandeel verliezen.

### **Consumptiegroei blijft matig**

Het reëel beschikbaar inkomen van gezinnen zal dit jaar nauwelijks toenemen. De koopkracht daalt door een sterke stijging van de pensioen- en ziektekostenpremies en de werkgelegenheid neemt af. Desalniettemin blijft de geraamde consumptiegroei met ¾% nog aardig op peil.

Gezinnen passen hun bestedingen doorgaans traag aan en bovendien is begin dit jaar 2½ miljard euro aan spaarloon vervroegd vrijgevallen, wat gedeeltelijk tot besteding zal komen. Volgend jaar kan de consumptiegroei wat versnellen tot 1¾%. De koopkracht zal — zonder nader beleid — weer toenemen, de werkgelegenheid ontwikkelt zich minder slecht en de negatieve invloed van de gedaalde aandelenkoersen zal wegebben.

### Investerings dalen

De investeringen van bedrijven nemen naar verwachting in 2003 voor het derde jaar op rij fors af. Door de lage productiegroei zal de bezettingsgraad dit jaar verder dalen, wat de noodzaak tot investeringen vermindert. Ook zullen de winsten nog wat verder afnemen — de arbeidsinkomensquote neemt nog wat toe — onder andere doordat bedrijven meer pensioenpremies moeten betalen. Een lage winstgevendheid maakt het onaantrekkelijk om te investeren en bemoeilijkt bovendien de financiering. Volgend jaar komt naar verwachting een einde aan de daling van de bedrijfsinvesteringen. De bedrijvigheid komt dan weer op gang en de winsten zullen verbeteren, vooral door een conjunctureel herstel van de arbeidsproductiviteit.

**Tabel 2.1      Kernegevens 2002-2004 <sup>a</sup>**

	2002	2003	2004	2003-I	2003-II	2004-I	2004-II
	mutaties per jaar in %						
Bruto binnenlands product (BBP)	0,3	¾	1¾	½	¾	1¼	2¼
Particuliere consumptie	1,0	¾	1¾	¾	1	1½	1¾
Bedrijfsinvesteringen	- 5,0	- 3	¼	- 5¼	- ½	¼	½
Uitvoer van goederen	- 2,0	2½	5¾	1¾	3	4½	7
Consumentenprijsindex (CPI)	3,5	2¼	1	2½	2¼	1	1
Contractloon marktsector	3,7	2¾	1¾				
Werkgelegenheid in personen	0,7	- ½	0	- ½	- ¾	- ¼	½
	niveaus in %						
Werkloosheid	3,9	5¼	6¼				
Arbeidsinkomensquote	85,3	85¾	84½				
EMU-saldo (% BBP)	- 1,1	- 1,6	- 2,4				

<sup>a</sup> Groei ten opzichte van dezelfde periode in voorafgaande jaar

### Forse oploop werkloosheid

De werkgelegenheid in de marktsector is vorig jaar al gedaald in reactie op de afname van de productiegroei, die in 2001 inzette, en dit jaar lijkt verder banenverlies onvermijdelijk. Ook volgend jaar neemt de werkgelegenheid waarschijnlijk nog niet toe. Bedrijven zullen het herstel van de bedrijvigheid in eerste instantie opvangen met het zittende personeel, waardoor de

arbeidsproductiviteit met 2¼% kan toenemen. De werkloosheidsstijging bleef vorig jaar nog beperkt door een toename van de werkgelegenheid in de collectieve sector van maar liefst 75 000 personen, maar aan die hoge groei komt dit jaar een einde. De werkloosheid zal volgend jaar naar verwachting bijna 200 000 personen hoger uitkomen dan afgelopen jaar en oplopen tot 6¼% van de beroepsbevolking. Deze oploop heeft voor een belangrijk deel een structureel karakter doordat verhogingen van pensioenpremies en belastingen de wig tussen bruto arbeidskosten en netto arbeidsinkomen vergroten.

#### **Inflatie neemt af..**

De inflatie is begin dit jaar sterk afgenomen. Lag de geldontwaarding eind vorig jaar nog boven de 3%, in februari was dat nog maar 2,7%. De verwachting is dat de inflatie verder zal afnemen tot gemiddeld 1% volgend jaar. De arbeidskosten per eenheid product nemen sterk af en de sterke euro maakt ingevoerde goederen goedkoper. Bovendien wordt volgend jaar — bij de actuele beleidsvoornemens — het 'kwartje van Kok' teruggeven en leidt de liberalisering van de aardgasmarkt voor kleinverbruikers naar verwachting tot lagere energierekeningen.

#### **...en de loonstijging ook**

Voor een kwart van de werknemers is voor dit jaar al een cao afgesloten met een gemiddelde loonstijging van 3%. Uitgaande van een loonstijging op inflatieniveau in de nog af te sluiten cao's, zoals vorig jaar afgesproken in het sociaal akkoord, resulteert voor dit jaar een gemiddelde contractloonstijging van 2¼%. Volgend jaar zal de contractloonstijging naar verwachting verder afnemen tot 1¼% als gevolg van de lagere inflatie en de scherp oplopende werkloosheid.

#### **Begrotingstekort neemt flink toe**

Door de aanhoudende slechte conjunctuur loopt het begrotingstekort in rap tempo verder op. Dit jaar blijft de verslechtering van het EMU-saldo nog enigszins binnen de perken door de bezuinigingen en lastenverzwaringen van het nu demissionaire kabinet. Maar volgend jaar neemt — bij de huidige beleidsuitgangspunten — het begrotingstekort met 0,8%-punt toe tot ongeveer 2½% van het BBP. Het structurele tekort, berekend volgens de methode van de Europese Commissie, verslechtert zonder nader beleid van 0,7% BBP in 2003 naar 1,5% BBP in 2004. Deze ontwikkeling voldoet niet aan de eisen van het Stabiliteits- en Groeipact.